

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.77:332.2:63

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ

PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF THE FINANCIAL POTENTIAL OF THE MORTGAGE LENDING OF THE AGRARIAN SPHERE

Мельник Л.В.

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів і економіки природокористування,
Національний університет водного господарства та природокористування

Melnyk Leonid

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor Department of Finance and Economics of Environmental Management,
National University of Water Management and Environmental Engineering

Визначено сутність фінансового потенціалу іпотечного кредитування сільськогосподарських виробників та джерела його формування. Проведено оцінку фінансових резервів банківської сфери України. Проаналізовано динаміку співвідношення кредитів та депозитів у цілому та їх довгострокового складника. Досліджено досвід розвинених країн щодо оптимального співвідношення кредитних та депозитних коштів. Визначено чинники, що призвели до розбалансування фінансово-кредитної сфери країни. Окреслено тенденції співвідношення рівня рентабельності аграрних підприємств та відсоткових ставок за кредитами сільському господарству. Проведено ідентифікацію періодів, що ілюструють характер інвестування в аграрну сферу. Проаналізовано структуру та динаміку валових заощаджень суб'єктів господарювання. Наголошено на пріоритетності іпотечного кредитування для фінансування аграрних підприємств.

Ключові слова: іпотечне кредитування, фінансова підтримка, фінансовий потенціал, аграрна сфера, ресурсний потенціал.

Определены сущность финансового потенциала ипотечного кредитования сельскохозяйственных производителей и источники его формирования. Проведена оценка финансовых резервов банковской сферы Украины. Проанализирована динамика соотношения кредитов и депозитов в целом, а также их долгосрочной составляющей. Исследован опыт развитых стран относительно оптимального соотношения кредитных и депозитных средств. Названы факторы, приведшие к разбалансировке финансово-кредитной сферы страны. Определены тенденции соотношения уровня рентабельности аграрных предприятий и процентных ставок по кредитам сельскому хозяйству. Проведена идентификация периодов, иллюстрирующая характер инвестирования в аграрную сферу. Проанализированы структура и динамика валовых сбережений субъектов хозяйствования. Сделаны выводы о приоритетности ипотечного кредитования для финансирования аграрных предприятий.

Ключевые слова: ипотечное кредитование, финансовая поддержка, финансовый потенциал, аграрная сфера, ресурсный потенциал.

Insufficiency of own and poor access to external sources of financial support for the activities of economic entities in the agricultural sector necessitates the search for additional resources to activate this important sector of the economy. At the same time, the problems of forming the resource potential of mortgage lending to agricultural production are poorly understood today. The purpose of this study is to evaluate and analyze the prerequisites for forming the financial potential of the agricultural mortgage lending industry. The paper defines the essence of the financial potential of the mortgage lending to the agricultural sector and the sources of its formation: savings of the population placed on long-term deposits; free funds of enterprises that are in bank accounts; funds allocated from

the state and local budgets for financing agriculture; funds of investment funds directed to the banking sector through the secondary mortgage market. The financial reserves of the banking sector of Ukraine have been evaluated. The dynamics of the ratio between loans and deposits as a whole and their long-term component have been analyzed. The experience of developed countries on the optimal ratio of credit and deposit funds has been investigated. The factors that led to the imbalance of the country's financial and credit sphere were identified: the economic and political crisis of 2013-2014, hostilities in the east of the country, destabilization of the foreign economic situation, devaluation of the national currency, increasing social tensions. The trends of the ratio between the level of profitability of agricultural enterprises and interest rates on loans to agriculture have been outlined. The identification of periods illustrating the nature of investing in the agricultural sector has been carried out. Emphasis is placed on the role of mortgage bonds as the primary stock of the mortgage lending process. The structure and dynamics of the gross savings of economic entities have been analyzed. The peculiarities of structural distribution of consumer commitment of banking products in the regional section are determined. It is emphasized that banks are unable to accumulate sufficient level of stable long-term loan capital for investment financing of the economy.

Key words: mortgage lending, financial support, financial potential, agrarian sphere, resource potential.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Аграрний сектор економіки є одним із системоутворюючих елементів національної економіки України, що створює підвалини формування і збереження суверенності нашої держави, соціально-економічного розвитку сільських територій та пов'язаних галузей економіки. Разом із тим, згідно з інформацією Державної служби статистики України про очікування сільськогосподарських підприємств щодо перспектив розвитку їхньої ділової активності у 2015–2018 рр., серед усіх чинників стримування сільськогосподарської діяльності перше місце посідають фінансові обмеження – у середньому 35% від усіх обмежуючих чинників за досліджуваній період [1]. Це свідчить про недостатність наявних власних та незадовільний доступ до зовнішніх джерел фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання в аграрній сфері та зумовлює необхідність пошуку додаткових ресурсів для активізації цієї важливої галузі національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Удосконаленню теоретико-методичних основ побудови ефективного механізму іпотечного кредитування аграрної сфери присвячено праці таких економістів, як: В. Алексійчук, І. Базилевич, О. Гривківська, О. Гудзь, М. Дем'яненко, І. Лютий, Б. Пасхавер, Н. Погорельцева, П. Саблук та багатьох інших. Однак проведений моніторинг літературних джерел свідчить про те, що в економічній науці сьогодні недостатньо вивченими є проблеми формування ресурсного потенціалу іпотечного кредитування сільськогосподарського виробництва.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є оцінка та аналіз передумов формування фінансового потенціалу іпотечного кредитування аграрної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Загалом фінансовий потенціал

професор К.В. Васьківська визначає як процес акумулювання, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів через систему банківських, страхових, інвестиційних інституцій за допомогою фінансово-кредитного інструментарію та в межах законодавчого поля держави з метою активізації і стимулювання підприємницьких можливостей суб'єктів господарювання [2, с. 84].

Під фінансовим потенціалом іпотечного кредитування ми розуміємо можливості залучення в систему іпотечного кредитування сільськогосподарських виробників тимчасово вільних грошових коштів і механізми їх трансформації в іпотеку.

До джерел формування фінансового потенціалу системи іпотечного кредитування належать:

- зощадження населення, розміщені на довгострокових депозитах;
- вільні кошти підприємств, що перебувають на рахунках у банках;
- кошти, виділені з державного та місцевих бюджетів на реалізацію державних і регіональних програм підтримки і фінансування сільського господарства;
- кошти інвестиційних фондів, спрямовані в банківську сферу через вторинний іпотечний ринок [3, с. 95].

Аналітичні дані щодо стану та динаміки фінансових резервів України за досліджуваний період представлено в табл. 1.

За останні п'ять років в Україні спостерігалися стрибкоподібні коливання курсу гривні до іноземних валют та відповідні зміни у сукупних активах банків, спричинені значною питомою вагою валютних активів (близько 40%); відбувалося банкрутство та націоналізація банків (із початку 2014 р. тимчасову адміністрацію було запроваджено у 87 банківських установах), що мало суттєвий вплив на стійкість вітчизняної фінансової системи.

За статистичними даними, банківською системою у 2013 р. було залучено 637 млрд грн, у 2017 р. – 839 млрд грн, у ці ж роки загальний обсяг наданих кредитів суб'єктам господарювання різних форм власності та населенню становив відповідно 885 та 1004 млрд грн.

Таблиця 1

Оцінка фінансових резервів банківської сфери України у 2013–2017 рр.

Показники	2013	2014	2015	2016	2017
Обсяг кредитів, наданих банками України, млн грн	885 432	990 056	962 664	985 447	1 004 114
Обсяг депозитів, залучених банками України, млн грн	637 111	636 859	676 343	755 236	839 071
Співвідношення кредитів до депозитів банківської системи, %	138,98	155,46	142,33	130,48	119,67
Обсяг довгострокових кредитів, наданих банками України, млн грн	471 443	593 406	534 085	640 566	603 230
Обсяг довгострокових депозитів, залучених банками України, млн грн	266 604	206 913	135 254	154 084	183 261
Співвідношення довгострокових кредитів до довгострокових депозитів банківської системи, %	176,83	286,79	394,88	415,73	329,16
Валові заощадження, млн грн	152 610	183 587	352 968	483 445	530 500
Середньозважена річна ставка за іпотечними кредитами по сільському господарству, %	14,9	20,3	19,7	17,7	15,6
Середньозважена річна ставка за депозитами, %	9,5	10,5	11,6	10,4	8,3
Обсяг іпотечних кредитів, млн грн	166 978	194 152	162 055	205 944	151 975
Обсяг емісії іпотечних облігацій, млн грн	200	250	390	200	150
Рівень рентабельності аграрних підприємств, %	8,3	9,3	30,4	25,6	18,7

Джерело: складено автором за даними [1; 4]

Для оцінки поточного стану банківської системи показовою є динаміка співвідношення кредитів та депозитів, так званого показника LDR (loan-to-deposit ratio). Зазвичай до макропруденційного інструментарію не включається даний показник, замість нього застосовують співвідношення обсягів кредиту та вартості застави LTV (loan-to-value ratio) і співвідношення суми заборгованості та доходу DTI (debt-to-income ratio). Проте співвідношення кредитів та депозитів дає змогу оцінити ступінь забезпеченості кредитних ресурсів коштами, залученими за депозитними програмами банків. У 2013–2017 рр. рівень співвідношення кредитів та депозитів банківської системи України коливався в межах 120–156%. На рис. 1 видно, що найменший розрив між обсягами наданих позик та коштів на депозитах спостерігався у 2017 р., найбільший – у 2014 р.

Оптимальне співвідношення кредитних та депозитних коштів – 100%, що є свідченням збалансованого стану фінансово-кредитної системи держави, проте у різних країнах світу існують власні підходи до визначення оптимального рівня LDR. Так, у більшості країн Єврозони показник співвідношення кредитних коштів до депозитів протягом останніх 10 років перевищував 100%: у Фінляндії LDR незначно коливався навколо позначки 160%, в Ірландії цей показник зменшився з 202% у 2009 р. до 112% на кінець 2017 р., в Італії за 2008–2017 рр. співвідношення скоротилося з на 57 в. п. – зі 167% до 110%, у Греції за відповідний період показник зріс із 80% до 136%. У деяких країнах співвідношення позик до вкладів було меншим за 100%, наприклад у Бельгії за останні 10 років показник знизився з 89% до 70%, у Латвії з моменту входу до Єврозони в 2010 р. до кінця 2017 р.

рівень LDR зменшився з позначки 169% до 73%, у Словаччині до 2016 р. дане співвідношення було меншим за 100% і лише у 2017 р. досягнуло рівня 107% [5].

З огляду на досвід розвинутих країн, можна стверджувати, що дисбаланс залучення та розміщення грошових коштів є важливим чинником фінансової дестабілізації банківської системи держави. Співвідношення кредитних та депозитних коштів на рівні 100–110% свідчить про забезпеченість кредитного портфеля банку коштами, залученими за депозитними програмами, тоді як зростання даного показника або його різке зниження нижче оптимального значення характеризує відповідно перегрів або спад економічного становища банківської сфери. Таким чином, економічна та політична криза 2013–2014 рр., військові дії на сході країни, дестабілізація зовнішньоекономічної ситуації, девальвація національної валюти, зростання соціальної напруженості у цілому призвели до розбалансування фінансово-кредитної сфери, у тому числі й до перевищення темпів нарощення кредитів над депозитами.

Водночас якщо ситуацію зі співвідношенням кредитів-депозитів усіх видів та термінів обслуговування протягом 2013–2017 рр. ще можна класифікувати як таку, що прямує до нормалізації та врівноваження, то у сфері довгострокового кредитування за рахунок коштів довготермінових вкладень панує повний дисбаланс протягом усіх п'яти досліджуваних років (рис. 2).

Пікового значення розрив між довгостроковими кредитами та депозитами сягає у 2016 р., коли показник LDR становив 415,7%, тобто протягом 2017 р. було видано у чотири рази більше кредитів зі строком погашення понад п'ять років,

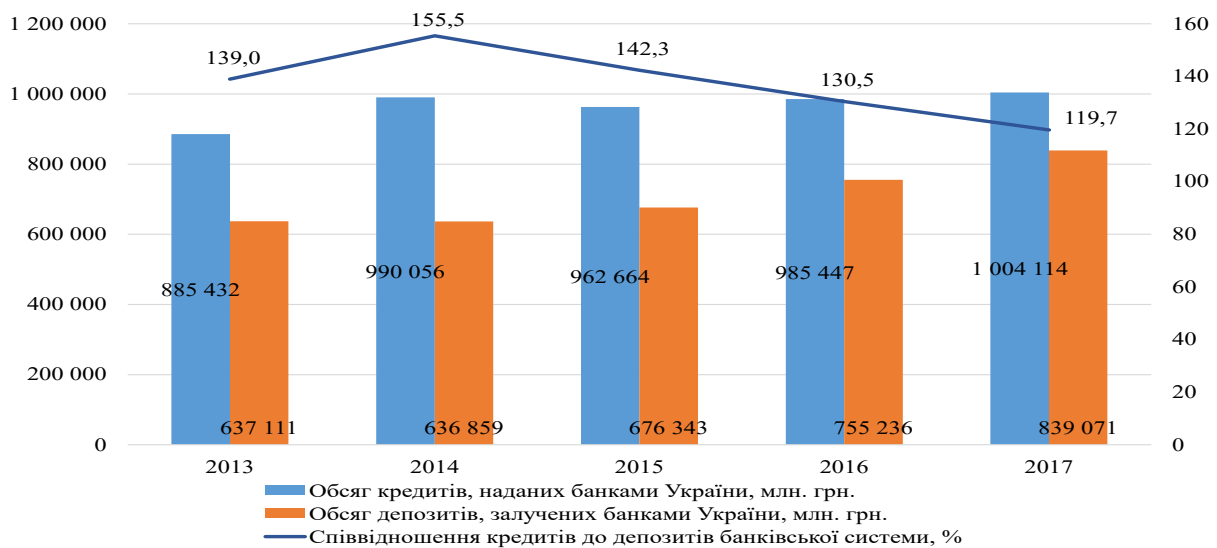

Рис. 1. Динаміка співвідношення кредитів та депозитів в Україні у 2013–2017 рр.

Джерело: складено автором за даними [4]

Рис. 2. Динаміка співвідношення довгострокових кредитів та депозитів в Україні у 2013–2017 рр.

Джерело: складено автором за даними [4]

аніж було залучено депозитних коштів із відповідним терміном повернення.

Подібну динаміку можна пов'язати з тим, що в умовах нестабільної суспільно-політичної та економічної ситуації більшість вкладників надають перевагу коротко- та середньостроковим депозитам із меншим відсотком, що дає змогу знизити депозитні ризики.

Поряд із динамікою обсягів наданих кредитів та залучених депозитів доцільно розглянути тенденції змін у співвідношенні рівня рентабельності аграрних підприємств та відсоткових ставок за кредитами та депозитами протягом досліджуваного періоду (рис. 3).

Узагальнюючи та аналізуючи статистичні дані НБУ та Державної служби статистики за

2013–2017 рр., нами було ідентифіковано два періоди, що ілюструють характер інвестування в аграрну промисловість: першому періоду (2013–2014 рр.) відповідає стан, коли річний рівень рентабельності є нижчим за середньозважену річну ставку за депозитами та за кредитами, на цьому етапі суб'єкту господарської діяльності не вигідно реінвестувати прибутки у власне підприємство, у такому разі з погляду підприємства перевага надається депозитам; під час другого періоду рівень рентабельності підприємств є вищим за середньозважені річні ставки за банківськими кредитами та депозитами.

На другому етапі для аграрного підприємства відкривається перспектива реінвестування

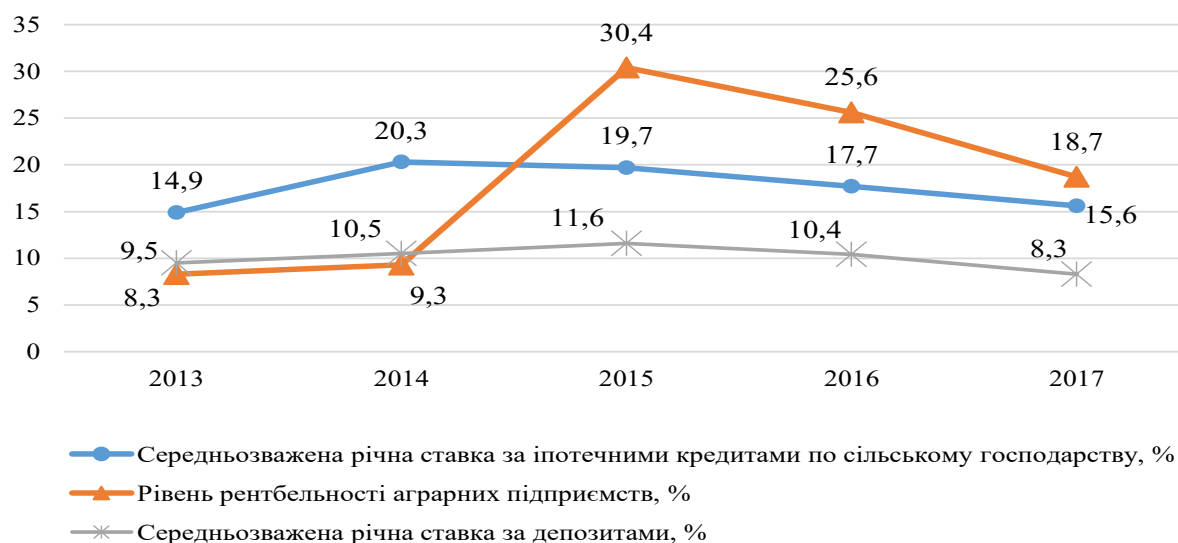

Рис. 3. Порівняльна динаміка вартості фінансових інструментів та прибутковості підприємств аграрного виробництва у 2013–2017 рр.

Джерело: складено автором за даними [1; 4]

прибутку у власну діяльність, а також можливість залучення іпотечних кредитів як додаткових джерел фінансування господарської діяльності. Переломним моментом стало різке зростання втричі рівня рентабельності підприємств агробізнесу в 2015 р. порівняно з попередніми кризовими роками, здебільшого за рахунок підвищення врожайності та зростання експорту продукції рослинництва, зокрема зернових та олійних культур.

Зауважимо, що до 2015 р. високі відсоткові ставки за іпотечними кредитами, які майже вдвічі перевищували фактичний рівень рентабельності аграрних підприємств, значно стримували розвиток промислового сегмента іпотечного ринку. За умов існування дефіциту покриття прибутком підприємства витрат на оплату позики, отриманої під заставу нерухомого майна, підтримка іпотечного ринку могла бути здійснена із залученням ресурсів державного бюджету для прямої фінансової підтримки відносин іпотечного кредитування через процедуру компенсації для аграрних товаровиробників відсотків за іпотечними кредитами (програма здешевлення кредитів) шляхом виділення дотацій комерційним та іпотечним банкам, а також шляхом субсидування високих для суб'єктів аграрної промисловості відсоткових ставок.

У розвинутих країнах основним фондовим інструментом процесу іпотечного кредитування є іпотечні облігації, які забезпечені заставою іпотечних кредитів. У країнах ЄС за рахунок іпотечних облігацій (covered bonds) фінансується близько 40% заборгованості за іпотечними кредитами, частка іпотечних облігацій у фінансуванні іпотечних кредитів стрімко зростає [4]. Нині в Україні частка фінансового забезпечення

позик за рахунок емісії іпотечних облігацій становить у середньому 14%, причому здебільшого така система рефінансування позик стосується кредитування житла. Як бачимо, у вітчизняній системі іпотечного кредитування, з огляду на певні законодавчі обмеження, існує незначна практика використання іпотечних облігацій як джерела фінансування іпотечних позик, що свідчить про наявність потенціалу для зростання і розширення інструментарію з метою забезпечення ефективного функціонування іпотечної системи кредитування аграрної сфери.

Для формування повного уявлення про фінансовий потенціал іпотечного кредитування аграрної сфери необхідно також розглянути структуру та динаміку валових заощаджень суб'єктів господарювання України протягом 2013–2017 рр.

До сукупного показника валових заощаджень включаються заощадження сектору державного управління, заощадження домашніх господарств, заощадження некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, заощадження фінансових корпорацій, заощадження нефінансових корпорацій. Станом на 1 січня 2018 р. структура заощаджень суб'єктів господарювання мала такий вигляд (рис. 4).

Як видно, найбільшу роль у процесі формування валових заощаджень відіграють нефінансові корпорації, їхня частка становить близько 86%. Серед інших учасників заощаджувального процесу вагома роль відводиться домашнім господарствам (5,32%), решта суб'єктів господарювання в сукупності акумулюють близько 8% від загального обсягу заощаджень.

Загалом процес заощадження та трансформації заощаджених коштів в інші форми грошо-

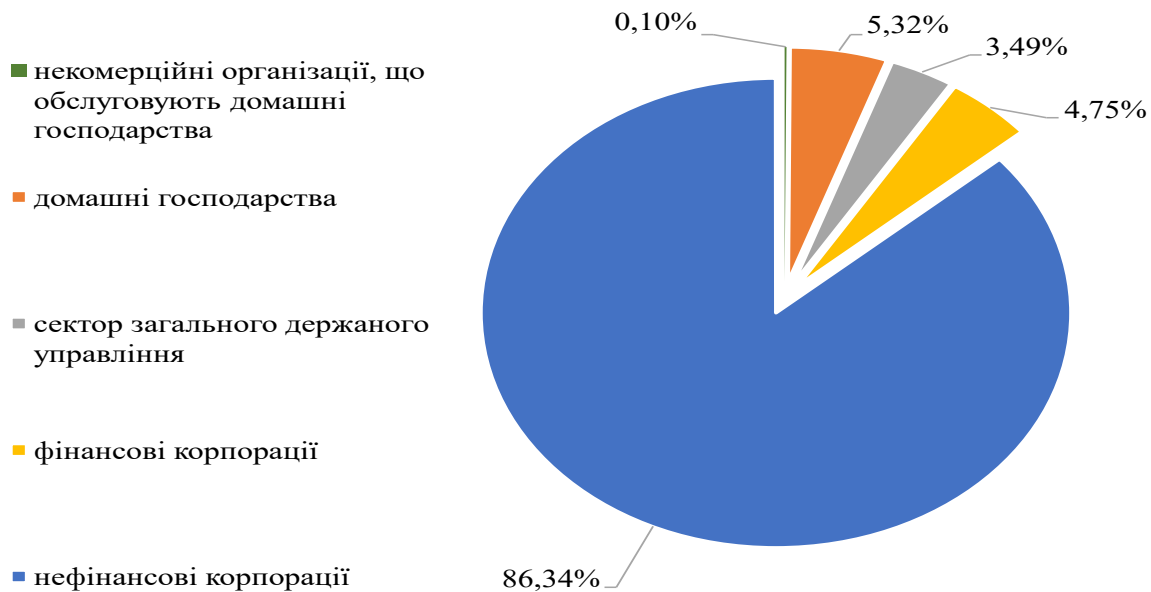

Рис. 4. Структура валових заощаджень в Україні за суб'єктами господарювання на 1.01.2018

Джерело: складено автором за даними [1]

вих фондів відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової та економічної стабільності в період посткризової реабілітації та формуванні основ інвестиційного потенціалу з метою стимулювання зростання вітчизняної економіки шляхом акумулювання та мобілізації значних внутрішніх фінансових ресурсів країни.

Як справедливо зауважує Р.В. Ціщик, сучасний механізм залучення заощаджень населення у процес економічного зростання в Україні характеризується такими особливостями: у той час як господарюючі суб'єкти здійснюють пошук доступних джерел фінансування інвестицій, значна частина заощаджень накопичується у формі національної та іноземної валют. На цьому етапі провідну роль в акумуляції заощаджень населення відіграють банки, ресурсна база яких майже на третину складається з коштів фізичних осіб [6, с. 72].

Значним фактором ідентифікації фінансового потенціалу іпотечного кредитування аграрної сфери у посткризовий період починаючи з 2014 р. є те, що у клієнтському портфелі переважають короткострокові вклади з терміном зберігання до одного року, причому зберігається тенденція до зменшення обсягу строкового ресурсу. Питома вага вкладів на вимогу у національній валюті за п'ять років зросла з 26% у 2013 р. до 49% сукупного портфеля коштів клієнтів у 2017 р. Оскільки зростання клієнтського портфеля відбувається переважно за рахунок вкладів на вимогу, можна говорити про збереження серед населення настроїв недовіри до банківських установ. Загалом частка довгострокових депозитів домашніх господарств зменши-

лась з 5% на початок 2013 р. до 1% станом на кінець 2017 р. За досліджувані роки періодом «потепління» можна вважати інтервал із серпня 2015 р. до березня 2016 р., коли питома вага довгострокових депозитів становила 6–7% від загального обсягу гривневих депозитів населення. У другій половині 2016 р. хвиля банкрутства 90 банків, на які у загальному припадало близько третини активів банківської системи до кризи, та запуск процедури націоналізації ПАТ «КБ «ПриватБанк» спричинили масову «міграцію» депозитів домогосподарств із розряду довгострокових переважно у групу вкладів із терміном повернення від одного до двох років, а також до вкладів на вимогу [4].

Серед депозитів нефінансових корпорацій незалежно від форм власності також найбільшу питому вагу займають вклади на вимогу (понад 60%). За останні вісім років загалом кардинальної зміни у структурі депозитів нефінансових корпорацій за строками повернення не спостерігалось: на умовах короткотермінових вкладів підприємства тримали 27% власних коштів; дещо зменшилася питома вага депозитних вкладів терміном від одного до двох років (з 13% у 2013 р. до 4% у 2018 р.), натомість незначно зросла частка довгострокових депозитів, досягнувши свого максимуму за досліджуваний період у 2017 р., – 8% усіх коштів підприємств на депозитних рахунках, проте у 2018 р. цей показник зменшився до 6%.

При цьому, оцінюючи горизонтальну структуру депозитів за термінами вкладів у регіональному розрізі, можна побачити, що в більшості областей вкладники надають перевагу

депозитам на вимогу та короткостроковим (менше одного року) депозитам. У Харківській, Закарпатській, Луганській, Одеській та Київській областях питома вага депозитів на вимогу перевищує середній рівень по Україні (45,5%); Рівненська, Полтавська та Волинська області лідирують за часткою вкладів із терміном повернення менше одного року (понад 43% усіх депозитів у банківських установах області). Частка депозитів зі строком більше двох років традиційно знаходиться на низькому рівні, причому підприємства та домогосподарства м. Києва та Київської області, Харківської та Кіровоградської областей проявляють найбільшу схильність до розміщення довгострокових депозитів порівняно з іншими областями України (їхня питома вага становить відповідно 7,1%, 4,3% та 2,9%). Виявлений нами структурний розподіл прихильності споживачів банківських продуктів у цілому по країні та в регіональному розрізі, а саме зрушення переваг у бік короткострокових депозитів (менше двох років та менше одного року) та депозитів на вимогу свідчить про невисокий рівень довіри до банківської системи, а також прояв наслідків фінансової та економічної кризи. Своєю чергою, банки не мають змоги

акумулювати достатній рівень стабільного довготермінового позичкового капіталу для інвестиційного фінансування економіки.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, депозити домогосподарств та підприємств на рахунках банків виступають як тимчасово вільні грошові кошти, що за інших рівних умов формують фінансовий актив, потенційний інвестиційний потік та є передумовою формування фінансового потенціалу іпотечного кредитування.

Аналізуючи величину фінансового резерву банківської системи, можна зробити висновок про те, що наявні в банківському секторі потенційні фінансові ресурси не покривають повною мірою ні вже надані споживачам кредити, ні потенційні іпотечні кредити під заставу земельних ділянок із метою фінансування аграрної сфери. Ураховуючи те, що для аграрних підприємств, особливо для середніх та малих, зовнішній (міжнародний) канал фінансових ресурсів фактично є недоступним, пріоритетним напрямом, як і раніше, залишається отримання банківської позики, зокрема іпотечного кредиту під заставу нерухомого майна.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України : офіційний вебсайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm (дата звернення: 20.06.2019).
2. Васківська К.В., Прокопишак В.Б., Чопик О.В. Фінансовий потенціал сільськогосподарських виробничих структур: теоретична суть та напрями нарощування. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 6. С. 83–86.
3. Мельник Л.В. Потенціал іпотечного кредитування в аграрній сфері: сутність, структура, специфіка формування. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2018. № 10(38). С. 93–98.
4. Національний банк України : офіційний вебсайт. URL : <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 22.06.2019).
5. Euro area statistics : офіційний вебсайт. URL : <https://www.euro-area-statistics.org/?lg=en> (дата звернення: 13.07.2019).
6. Ціщик Р.В. Аналіз динаміки та структури заощаджень населення України. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 20. С. 71–75.

REFERENCES:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Oficijnyj veb-sajt]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm (accessed 20.06.2019)
2. Vasjkivsjka K. V., Prokopysyak V.B., Chopyk O.V.(2015) Finansovyj potencial siljskoghospodarsjkykh vyrobnychykh struktur: teoretychna sutj ta naprjamy naroshhuvannja. [Financial potential of agricultural production structures: theoretical nature and directions of growth]. *Socialjno-ekonomichni problemy suchasnogho periodu Ukrainy*, vol. 6, pp. 83-86.
3. Meljnyk L.V. (2018) Potencial ipotechnogho kredytuvannja v aghramnij sferi: sutnistj, struktura, specyfika formuvannja. [Potential of mortgage lending in agrarian sphere: essence, structure, specificity of formation]. *Naukovi zapysky Nacionaljnogho universytetu «Ostrozjka akademija»*, no10 (38), pp. 93-98.
4. Nacionaljnij bank Ukrainy [Oficijnyj veb-sajt]. Available at: <https://bank.gov.ua/> (accessed 22.06.2019)
5. Euro area statistics [Oficijnyj veb-sajt]. Available at: <https://www.euro-area-statistics.org/?lg=en> (accessed 13.07.2019)
6. Cishhyk R. V. (2015) Analiz dynamiky ta struktury zaoshhadzhenj naselennja Ukrainy.[Analysis of the dynamics and structure of savings of the Ukrainian population] *Ekonomichnyj analiz: zb. nauk. pracj TNEU*, vol. 20, pp. 71-75.